

GÜNDELİK HAYATIN ESTETİĞİ VE KENTSEL DİRENÇLİLİK: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN OLUMSUZ ETKİLERİNİN AZALTI MASINA YÖNELİK GÜNDELİK HAYATTAN ÖNERİLER

Melike KAYA^{1*} Ekin OKTA² Reyhan ERDOĞAN³

¹ Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

² Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

³ Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

* pm.melikekaya@gmail.com

Özet: Günümüzde artan çevresel sorunlar, hayatın her alanında hissedilir olmuş, gündelik hayatı etkiler hale gelmiştir. Bu çevresel sorunların önlenmesinde ve etkilerinin azaltılmasında gündelik hayatımızdaki pratikler de önem arz etmektedir. Sürdürülebilirliğin tabana yayılması, sera gazlarının salınımının azaltılması, geri dönüşüm faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, katılımcı bir yaklaşımla değerlendirilmeli ve kitlelerin en yaygın şekilde katılımı öncelikli olmalıdır. Bu amaca ulaşmak içinde gündelik hayatın bileşenlerinin ve rutinlerinin ahengi ve doğal döngülerle uyumu önem arz etmektedir. Bu bakımdan 20 yy. 'in ikinci yarısında gelişen çevre estetiğinin bir alt dalı olan gündelik yaşamın estetiği önemli görünmektedir. Çevre estetiği Hegel sonrasında estetik alanda sanat ürünlerine yapılan aşırı vurguya tepki ve toplumda başlayan çevre duyarlılığı ve buna bağlı çevre hareketlerinin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkmış ve son dönemde önemli kazanımlar sağlamıştır. İlk başta doğal çevreleri sorgulama konusu yapan çevre estetiği sonrasında insan yapımı mekanları da sorgular hale gelmiş ve Yuriko Saito önceliğinde gündelik hayat ve onun bileşenleri de sorgulama konusu yapılmaktadır. Bu bakımdan bu çalışma sürdürülebilirlik ve kentsel dirençlilik açısından gündelik yaşam pratiklerinin önemini altını çizerek, gündelik hayatın estetiğinin kentsel dirençlilik çalışmalarına katkılarını sorgulamayı amaçlamaktadır. Çalışmada nitel yöntemin bir alt kolu olan fenomenolojik yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın gündelik hayatın kalitesi yanında, kentsel çevrelerde niteliksel artışa katkı koyması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre estetiği, Gündelik hayatın estetiği, İklim değişikliği, İnsan yapısı çevreler, Estetik

THE AESTHETICS of EVERYDAY LIFE and URBAN RESILIENCE: EVERYDAY LIFE RECOMMENDATIONS for MITIGATING the NEGATIVE IMPACTS of CLIMATE CHANGE

Abstract: Recently, increasing environmental issues are being felt in every area of life and have effected everyday life. Practices in our daily lives are also crucial in preventing these environmental problems and reducing their influence. Expansion of sustainability in the base, reduction of greenhouse gas emissions, spreading of recycling activities in general public, ought to be assessed with participatory methodology and the most widespread participation of the majority mass should be a priority. In order to reach this goal, the harmony of the components and routines of daily life and their connection with the natural cycles are critical. In regards to this, the aesthetics of everyday life, which is a sub-branch of environmental aesthetics that progressed in the second half of the 20th century, seems essential. Environmental aesthetics in the field of aesthetics has gained significantly in recent years as it emerged as response to the overemphasis on works of art in the aesthetic field which was to gain power after Hegelian school and development of environmental awareness and related environmental movements that began in society. Initially environmental aesthetics that were subject to the question natural environment, also started questioning man-made spaces, and the everyday life and its components were also questioned by the guidance of Yuriko Saito. In this respect, this study aims to question in term of terms sustainability and urban resistance by highlighting importance of everyday activities contribution of everyday life aesthetics to urban resistivity. In the study, the phenomenological approach was used, which is a sub-category of the qualitative method. It is anticipated that this study will contribute to the qualitative increase in urban environments as well as the quality of everyday life.

Keywords: Environmental aesthetics, Aesthetics of everyday life, Climate change, Man-made environments, Aesthet

Geliş:23.12.2023 Kabul:22.06.2023 Online Yayın:30.06.2023

*Sorumlu Yazar: Melike KAYA, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-4040-0936

ISSN 2687-236 Araştırma Makalesi

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kaya, M. (2023). Gündelik Hayatın Estetiği ve Kentsel Dirençlilik: İklim Değişikliğinin Olumsuz Etkilerinin Azaltılmasına Yönelik Gündelik Hayattan Öneriler. PAUD- Peyzaj

Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, Haziran 2023, s. 24-30

1.Giriř

Genel tanımlamaya göre insan doğadan ayrışabilmiş ve belli ölçülerde bağımsızlaşabilmiş, kültürel bir varlıktır. Kültürün temel bileşenlerinden ve insanı insan yapan en önemli etkenlerden birisi de insanın estetik ile olan ilişkisidir. Estetik, Eski Yunanca'da duyumsama, duyu ile ilişkili ve duyu bilimi öğretisi anlamlarına gelen 'aistheikè' kelimesinden türetilen bir kavramdır. Estetik konusu ile ilgili günümüze antik dönemden ulaşan birçok kaynak bulunsa da ve konu hakkında üretilen düşünceler felsefe içerisinde felsefenin başlangıcından itibaren tartışılrsa da estetiğin doğuşu insanlığın görece yakın bir döneminde gerçekleşmiş ve felsefe içinde ayrı bir yer edinebilmiştir. Estetik bilimini felsefe içerisinde kuran ve disipline bu adı veren Alman 18 yy. filozoflarından olan Baumgarten'dir (1714-1762). Baumgarten, 1750-1758 yılları arasında yayınlamış olduğu "Aesthetica" adlı yapıtıyla, ilk defa estetik bilimini temellendirir ve sınırlarını çizer. Ancak estetik duyular konusu üzerinde birçok filozofun düşündüğünü, kafa yordüğünü ve eserlerinde kullandıkları da görülmektedir. Bu durum, estetik sözcüğünün 18 yy.'a gelmeden, Alman filozof tarafından kullanmasından önce de kullanıldığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Baumgarten'e göre estetik mantığın ikiz kardeşidir. Mantıkta yukarı (düşünsel) bilginin yetkinliği, doğruluğu araştırılırken, estetik; aşağı (duyusal) bilginin doğruluğunu, yani güzelliğini araştırır (Tunalı, 1989).

Estetik denilince akla ilk gelen kavram olan "güzellik" önemli olmasının yanında, öznel-nesnel kamplarının arasında çekişmelerin görüldüğü ve bu yüzden üzerinde en çok tartışma olan kavramdır. Hatta bazı düşünürler güzellik felsefesi anlamına gelen "Kallioğge" adı altında bir disiplini estetiğin yerine kullanılmasını önermişlerdir. Estetiği Kallioğge olarak isimlendirme çabası çok ilgi görmediğinden, güzellik dışında algının tümünü inceleyen Estetik kavramı günümüzde de kullanılmakta olan ve duyumla ilgili konuları araştıran geniş bir disiplini kapsamaktadır. Güzellik kavramı estetiğin en temel kavramlarından birisi olmasına rağmen estetik sadece güzel kavramı ile ilgilenmez. Daha geniş bir perspektifte, çirkin, yüce, resimsi gibi kavramlar da estetiğin çalışma alanına girmektedir. Ancak estetik ile tartışmaları estetik disiplini kurulmadan öncesine götürdüğümüzde felsefedeki temel tartışmanın güzel kavramı üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Güzeli kavramının insanlık tarihindeki yeri de oldukça eskidir. Örneğin M.Ö. 6. yy.'da yaşamış olan Yunanlı filozof Pisagor güzel olanı kendi evren anlayışı bütünü içerisinde yerleştirmiştir. Ona göre; en güzel şey uyumdur. Pisagor evrenin adeta bir

müziğin melodisi olduğuna inanmış gökyüzündeki yıldızların, ayın, güneşin dans ederek dönerlerken uyumlu bir ses çıkarttıklarını iddia etmiştir (Taşdelen 2012).

Platon' da güzel olan yalnızca güzel ideasıdır. Güzel ideası dışında güzel olan her şey hep belirli bir açıdan, belirli bir zamanda güzeldir ya da bir başka şey ile karşılaştırıldığında güzeldir. Çünkü Platon'a göre içinde yaşadığımız dünya görüngüler dünyasıdır ve ideaların yansımaları ile karşılaşırız. Gerçek olan ve güzel olan ise idealar dünyasıdır. İnsan idealar dünyası ile bağ kurabildiği ölçüde bilge olabilmektedir. Bu bağlamda idealar dünyasına ulaşabilmek için çok çalışma yapması ve çok çaba sarf etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sanat da aldatıcıdır. Sanatı mimesis yani taklit bağlamında değerlendiren Platon, sanatçının bu dünyadaki görüngüleri taklit ettiği, bu dünyadaki görüngülerin ise ideaların takliti olduğundan sanatçının yaptığının en alt iş olan taklitin takliti olduğunu savunmuştur. Aristoteles'te güzel üzerine detaylı bir araştırma yoktur. Yine de güzellikle ilgili olarak güzelin büyüklükle ilgili olduğunu söyler. Buna göre çok büyük ve çok küçük olan yani kavrama gücümüzü aşan bir şey güzel olamaz. Güzel, Aristo'da da orantı ile ilgilidir, matematiksel olarak belirlenebilir olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu görüş Aristo'ya hocası Platon'dan geçmiştir. Nitekim Platon son dönemlerinde Pisagorculardan etkilenerek güzeli matematiksel bir kavram gibi ele almıştır. Buna göre güzellik ölçülebilen bir şey olmuştur (Taşdelen 2012).

1960'lı yıllarda çevre sorunlarının artması insanlarda, çevre duyarlılığı oluşmasına neden olmuştur. Çevre hareketleri, bu yıllarda önem kazanmıştır. Bunun yanında çevre hareketlerinin bilime de yansımaları olmuş ve çevre estetiği hem psikolojide, hem tasarım/planlama disiplinlerinde, hem de felsefede belirgin bir ortak çalışma alanı haline gelmiştir (Porteus 1996). Felsefede özellikle Hegel sonrası sanata verilen yüksek öneme tepki olarak doğan çevre estetiğini Saito (2010) bir adım daha öteye taşıyarak, gündelik yaşamdaki, çamaşır asma, hediye paketi hazırlama gibi sıradan faaliyetleri de içine katacak şekilde gündelik hayatın estetiğine taşımıştır.

Diğer taraftan son dönemde bazı araştırmacılar "Estetik" kavramını varlıkların biçimsel ve tözsel niteliklerini duyumsama süreci olarak tanımlanmakta ve genel kabul görür biçimi ile, salt güzel olanı ve öznel beğeniyi değil; geniş anlamda insanın doğa ile olan ilişkisindeki algılama biçimi ve sürecini konu aldığımda temel sorgu alanı sanat ve sanat eserine yönelik bir beğeni kuramının ötesine geçerek çevre ve çevresel anlamlandırma eylemi ve edimi olma olarak anlamlandırılmaktadır (Erzen 2006). Bu bağlamda insan, çevre içinde bedeni ile yaşayan,

bedeni ile çevreyle etkileşimde bulunan, varlığı ve canlılığı ona bağımlı ve dünyayı bedeni ile algılayan bir varlıktır (Erzen 2006). Aynı zamanda içinde yaşadığı çevrenin ayrılmaz bir bileşenidir. Çevreden gelen uyaranlara karşı fiziksel ve duyuşsal anlamda karşılıklı etkileşim içindedir. Çevre estetiğı bağlamında çevreye yönelik tercihleri açıklamaya yönelik geliştirilen teorilerinden biri de Genius Loci teorisidir. Mekanın ruhu (Genius Loci) teorisi peyzajın, çevrenin veya mekanın diğerk türdeşlerinde bulunmayan özgün özellikleri ve algısal bağlamda çarpıcı niteliklerine dikkat çekmektedir (Zaleskiene ve Vileniske 2014). Mekanı özgün ve çekici getirmenin yollarından biri de mekanı bitki ile birlikte tasarlamaktır. Frumkin (2001)'e göre doğaya maruz kalmanın bazı insan sağlığını iyileştirici etkileri vardır. EO. Wilson'ın (1980) Biophilia hipotezine göre insanlar doğal olarak diğerk canlıları ilgi çekici bulur. Daha sonra bazı araştırmacılar bu kavramı insanların doğal olarak doğa ile bağları olduğı şeklinde genişletmişlerdir. Bu da doğal dünya ile belirli tarzda kurulan bağların sağlığa pozitif faydaları olduğunu ima etmektedir (Frumkin 2001). Yapılan birçok çalışmada; insanların bitkilerden sadece bahçeyle uğraşma gibi aktif etkileşimle değil; çiçekleri izlemek, yeşillığe bakmak gibi fiziksel olarak güç gerektirmeyen pasif deneyimlerin de insan sağlığına faydalı olduğı ortaya konmuştur (Todorova vd 2004, Ulrich 1984, Ulrich ve Parsons 1992, Kaplan 1992 ve Relf 1992). Günümüz insanı kent içinde birçok stres faktörüne maruz kalmaktadır. Bu faktörlerin etkisinin azaltılması bitkilerle mümkündür.

Çevre estetiğı en genel anlamıyla insanın doğal veya yapılı çevresinde yaşadığı estetik deneyimi sorgulama konusu yapmaktadır. Kavas (2009)'a göre Estetik kelime anlamı bakımından duyumsamanın karşılığı iken bunun tersi olan anestezi ise duyumsamamak duyumun körelmesi olarak tanımlanabilir ve Kavas (2009) tezinde günümüz kentlerinin duyumu körelttiğini vurgular.

Peyzaj Estetiğı teorilerinden Habitat Teorisinin en önemli savunucu Orians(1980)'ın da belirttiğı gibi insan genomu doğal çevrede hayatta kalma üzerine kodlanmıştır (Orians,1986, Lothian 2017). Örneğın yılanın hiç bulunmadığı adalarda bile, oradaki insan topluluklarında yılan korkusunun bulunması bunun en büyük göstergelerinden biridir. Bunun yanında düzgün ve yeşil görümlü bir zemine sahip, su kıyısında kümelenmiş ağaçların bulunduğı Afrika savanalarını anımsatan peyzajların dünyanın farklı yerlerinde en çok beğenilen peyzaj tipi olduğunun altını çizen birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar göstermektedir ki insan hangi iklim kuşağında olursa olsun evriminin ilk dönemlerini geçirdiğı savana peyzajlarına ilgi duymaktadır. Günümüz insanın kent ortamında yabancılaşmasının en büyük

nedenlerinden birisi de kentlerin insanın doğa adaptasyonunu göz ardı eden bir şekilde kurgulanması ve bu bağlamda gelişme göstermesidir.

İnsan tarihsel ve kültürel gelişmesi boyunca kenti farklı birçok niteliğıyle geliştirmiştir. Bu nitelikler ve kentin farklı boyutları insanı da insan olarak zenginleştiren, ona farklı nitelikler, erekler ve algısal derinlikler kazandıran unsurlardır. Kent, insanın en büyük eseri olarak doğayla ilişkisini düzenleyen bir mekânsal ilişki ve sistemler bütünüdür. Bu düzenlemeler, insanların yaşamlarını kolaylaştırma ve verimliliklerini artırma amacıyla yapılmıştır. Ancak kent, birçok insanın barındığı bir yer olmakla beraber, kentin barındırdığı yüksek nüfus doğaya ve çevreye zararları da beraberinde getirir. Ayrıca, insanlar da kendi yarattıkları kent ortamına özellikle sanayi devriminden sonra yabancılaşmaktadır ve bu durum çeşitli zorluklara yol açmaktadır.

Özellikle sanayi devrimi sonrası yaşanan makineleşme ve makinelerin ihtiyaç duyduğı enerjinin büyük oranda fosil yakıtlardan sağlanması ve kimyada yaşanan atılımlar, dünya atmosferinde, oluşturduğı etkisi gündelik hayatta dahi hissedilen değişimler meydana getirmiş ve uzun dönemli iklim desenlerinde özellikle son dönem önemli sapmalar gerçekleşmiştir. Bunun yanında kitlesel üretime ve tüketim toplumunun gelişmesine paralel olarak doğal kaynaklara yönelik oluşan büyük talep beraberinde çevreye zararlı atık maddelerin çoğalması, petrokimya ürünlerinin bozulmadan birikmesi, birçok kadim türün habitatlarında yaşanan bozulmalar sonucu yok olması gibi telafisi olmayan yükler yüklemiştir. Bunun paralelinde tanker kazaları, atık kazanı sızıntıları, nükleer santral kazaları gibi yaşanan birçok felaket halk sağlığını da olumsuz etkiler bir konuma ulaşmıştır.

Çevre sorunlarını büyük şirketlerin sorumsuzluğu gibi görmek ve kendi yaşam tarzımızdan kaynaklanan problemleri görmezden gelmek yaşanan çevre sorunlarının daha derinleşmesine neden olmaktadır. Sorumlulukların reddi ise bu sorunların çözümündeki en büyük engellerden biri olarak görünmektedir. Bu bağlamda birey ölçeğinden kent ölçeğine, kent ölçeğinden toplumsal ölçeğe ve küresel çapta sorumluluklarımızın farkında olabilmek, çözüm için atılabilecek önemli bir adım olarak görünmektedir. Bu bağlamda peyzaj mimarlığının mekânsal tasarım kararlarının ne kadar önemli bir yer tuttuğı da açık olarak görülmektedir. Bireysel adımların desteklenebilmesi için mekânsal altyapının destekleyici ve teşvik edici nitelikte olması sürdürülebilir, yabancılaşmadan uzak ve bilinçli tüketim desenlerine sahip topluma giden en önemli adım taşlarından biri olarak görülmektedir.

Sanayi devrimi sonrasında yaşanan kentsel patlama ve teknik teknolojik atılımlar sonrası gündelik hayat pratiklerindeki değişimlerin çevreye olan olumsuz ve zararlı etkileri (sera gazların atmosferdeki oranının artmasına bağlı olarak iklim değişikliğinin başlaması, temiz su kaynaklarının azalması, kentsel ısı adası etkisine bağlı olarak yaşanan sorunlar vb.) açıktır. Bu zamana kadar geliştirilmiş olan çözüm önerilerinin sonuçsuz kalması bakımından farklı bir yol izleyerek, üst ölçekli çözümler yerine bireyi ölçek alarak sürdürülebilirliğin hedeflenmesi önemli görünmektedir. Çünkü bireyin alışkanlarındaki değişim kelebek etkisi yaratıp birçok sorunun üstesinden gelmeye yol açabilir görünmektedir. Bu bağlamda bu çözümlerin son ve nihai olmasının beklenmesi yerine kesintisiz sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında süreç içinde çıkan yeni koşullarda yeni öneri ve çözümlerin ve buna bağlı gündelik hayat pratiklerinde tabanda çözümlerin yaygınlaştırılması önemli görünmektedir.

Çalışmanın amacı gündelik hayat pratiklerindeki estetik deneyimin araştırılarak, bu deneyimlerdeki sürdürülebilirlik olanaklarını saptamaktır. Bu kapsamda günümüz kent yaşamı özelinde gündelik hayatı sürdürürken gerçekleştirilen eylemler sorgulanmış ve bu eylemlerin çevre sorunlarıyla ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle çalışma, estetik deneyimin gündelik hayatta zenginleştirilmesi bağlamında kentsel sürdürülebilirliğin olanaklarının saptanmasını hedeflemektedir.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışma nitel yöntemle dayanmaktadır. Çalışmada mevcut literatür, günümüz kentlerinde yaşanan çeşitli deneyimler temel materyal olarak alınarak, nitel yöntem çerçevesinde fenomenolojik bir sorgulama gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda fenomenolojik sorgulama açısından gözlem ve deneyimler toplanmış, literatür çerçevesinde sorgulanmış ve genel bir senteze gidilerek çalışmada sunulmuştur. İlk önce sorunların tespiti yapılmış, sorunlar bağlamında nitel bir gözlem gerçekleştirilmiş, gözlem literatür ışığında sorgulanarak genel bir senteze gidilmiştir. Bu açıdan günümüz kentlerinin kurgusu gündelik yaşamın sürdürülebilirlik bağlamında deneyimlenmesinin önüne geçmektedir fikrinden hareketle gündelik yaşamdaki estetik deneyimin ve sürdürülebilir pratiklerin önüne geçen deneyimlerin ve mekânsal pratiklerin neler olduğu sorgulanmış ve bunlar aktarılmaya çalışılmıştır.

Tartışma ve Bulgular

Tartışma ve bulgular kısmında kente yapılan genel sorgulamalar ışığında ve kentte yapılan

gözlemlerin gösterdikleri bunun yanında kentin deneyimlenmesinde ortaya çıkan fenomenlerin işlenmesi doğrultusunda tarihsel süreklilik içerisinde kentin sürdürülebilir yaşam pratikleri ile çelişen fenomenleri ilgili literatür ışığında tartışılarak sunulmuştur. Bu yaklaşımla estetiğin sürdürülebilir yaşam ve kentsel dirençliliğin sağlanmasında öneminin ortaya konulması çalışılmıştır.

Rachel Kaplan ve Stephan Kaplan (1989)'ın geliştirdikleri Bilgi İşleme Teorisi (Information Processing Theory)'de üzerinde durdukları en temel insan karakteristikleri, anlama ve keşfetmedir. İnsanlar anladıkları ve keşfettikleri bir mekânı daha çok tercih etmekte, o mekanla bağ kurmakta ve sahiplenmektedir. Anlama ve keşfetmenin gerçekleşmesi için, ahenklilik (tutarlılık), okunaklılık, gizemlilik ve karmaşıklık (kompleks olma durumu) gibi özelliklerin mekanda bulunması gerekmektedir. Ancak günümüz kentleri hızlı ulaşım sistemleri ve tek düze yapısıyla bu mekan karakteristiklerinden uzak bir görünüm sergilenmektedir. Avrupa ve Asya kentlerinde bu karakteristikler daha çok çıkmaz sokakların, kıvrımlı yolların, "landmark" (simge-mirengi) yapıların ve uyumlu bir mimari dokunun bulunduğu tarihi kent merkezlerinde gözlemlenebilmektedir (Lynch 1960). Günümüz kentleri ve yeni yapılaşmalar ise bu karakteristikleri dışladıklarından dolayı tekdüze ve sıradan algılanmaktadır (Jacobs 2016). Bunun yanında tarihi kent merkezlerinin bir diğer önemli özelliği yürünerek deneyimlenmesidir. Eskiler bir kent tanımanın en iyi yolunun hep yürümek olduğundan bahsetmektedir. Bu bağlamda tarihi kent merkezlerinde yürümek olası iken günümüz yeni yerleşimlerinde yürümenin dışlanması bu mekanlarda anlama ve keşfetmenin dışlanmasında en temel etkenlerden biri olarak görülmektedir (Jacobs 2016).

Anlama ve keşfetmenin kent yaşamı içinden dışlanmış olmasının bir sonucu da insanların bu ihtiyaçlarını kent dışında giderme arayışına girmeleridir. Bu bağlamda kent dışındaki doğal alanlar üzerinde özellikle resmi tatil ve hafta sonlarında büyük bir baskı oluşmakta ve bu alanların ekolojik ve sosyal taşıma kapasitesinin aşılması bu alanların deneyimlenmesindeki estetik hazı azaltmaktadır. Bunun yanında gelişen teknoloji ve artan emlak fiyatları nedeniyle geleneksel kent dokusunun vazgeçilmezi ve gündelik hayatın estetiği kapsamında değerlendirebilecek olan vitrin gezmeleri sınırlı kontrollü mekanlarda gerçekleştirilmekte veya internet üzerinden siparişler nedeniyle göz ardı edilmektedir. Bu durum çevre açısından daha çok karbon salınımı şeklinde sonuçlanmaktadır.

Yağmurun altında kalabilmenin verdiği haz günümüz kentlerinde kaybolmuştur. Yağmur

kaçınılması gereken, korunulması gereken bir olgu haline gelmiştir. Anadolu'nun kadim geleneğinde bereketin ve bolluğun simgesi olan yağmur, günümüz kentlerinde insan yaşamını sekteye uğratan, insanı hasta eden bir fenomen haline gelmiştir. Saito (2010) yağmur altında dolaşmanın, yağmur damlalarını içmenin (tabii yağmur asit yağmuru değilse) estetik deneyiminden övgüyle bahseder. Ancak günümüz kentlerin araç öncelikli ulaşım planında, yollarda drenaj çözümünün yerinde yapılamaması nedeniyle en küçük yağışta bile yürümek imkânsız hale gelmektedir. Yağmurdan dikeyde koruması beklenen şemsiye kendi amacını gerçekleştirilmekte ve yollardan gelen su sıçramalarından kullanılmaktadır. Bunun yanında toplu olarak yağmurda araç kullanımına yönelmek, karbon salınımını arttırdığı gibi yolların kapasitesi üzerinde yüklenmesine ve trafiğin işlememesine neden olmaktadır. Yağmurlu günde gündelik işler aksadığından dolayı bir bereket simgesi olarak görülen yağmur bir eziyete dönüşmektedir.

Sürdürülebilirlik konusunda en temel önerilerden birisi de bireysel araç kullanımının mümkün olduğunca azaltılarak toplu taşımanın yaygınlaştırılmasıdır. Ancak toplu taşımanın günümüzdeki durumu, altyapı eksiklikleri, mesai saati planlamasındaki merkezîyetçi tutumlar, bu ulaşım aracının deneyimlenmesinde bazı sorunlara yol açmaktadır. Anesteziye durumu en çok toplu taşımada yaşanmaktadır. Toplu taşımada bireyler kendilerini koruma içgüdüğü ile kabuğuna çekilmekte ve bu deneyimin bir an önce bitmesi için gayret göstermektedir. Varacağı durağa gelmeden inen insanlar, güvenlik sorunları, kaygı ve stres hep toplu taşıma sırasında rastlanan olgulardır.

Kentler yürüme kurgusunun uzağında, araç öncelikli, yol ağaçlandırma ilkelerine uyulmadan, yaya dostu olmayan şekilde kurgulanması ve mevcut yolların yaşanan yoğunluktan dolayı genişletilmesi, battı çıktılar eklenmesi ile hızlı transit yollara dönüşmesinden dolayı insanın en temel etkinliği olan yürüyüş gündelik hayattan dışlanmış ve belli zamanlarda özel mekanlarda gerçekleştirilen bir ritüel haline gelmiştir. Bu ritüel gündelik ihtiyaçlardan bağımsız gerçekleştiğinden sağlıklı yaşam kutsamasına indirgenmiştir. Gündelik işlerde dahi küçük mesafelerde araba kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu durum belli bir oranda kullanıcı iradesinin üzerinde zorlayıcı olan mekânsal kurgulardan da kaynaklanmaktadır. Örneğin gölge yaz aylarında sağlanamamakta, kış aylarında ise yolların gereğince yapılamamış olması yürüyüşü zorlaştırmaktadır. Bu durum daha fazla ve gereksiz karbon salınımına neden olduğu gibi, kalp ve damar hastalıklarının yaygınlaşmasına ve dolayısı ile sağlık giderlerinin artmasına da neden olmaktadır.

İnsan genetik olarak tüketilebilen en az enerjiyle, alınabilecek en çok hazzı deneyimlemeye programlanmış bir varlıktır. Bu programlama bireysel ve toplumsal olarak çevreye birçok olumsuz yük ve zarar getirmektedir. Örneğin gündelik rutinlerimizde yürümek yerine vasıta kullanmak bunun en açık örneğidir. İnsan uzun evrim sürecinde genetik olarak doğa içinde yürümeye programlanmış bir varlık olarak, sanayi devriminden bu yana çok kısa denilebilecek bir süre içerisinde tren, otomobil, hava taşıtları gibi doğanın hızlarını aşan araç tekniklere sahip olmuştur. Bu durum genetik programlamamız ile gündelik yaşantımızın çatışmasına ve dolayısı ile birçok sağlık sorununa neden olmaktadır. Bunun yanında yaşamda yaşanan uzmanlaşma ve profesyonelleşme birçok gündelik yaşam pratiğini dışarıdan hazır temin etmemize neden olmakta bu da özellikle yiyecek gibi kritik unsurların insan sağlığına zarar verir niteliğe bürünmesine neden olmaktadır. Kalp rahatsızlıklarının, kanserin, depresyonun giderek yaygınlaşması ürkütücü seviyelere ulaşmaktadır. İşte bu sürdürülemez yaşamsal pratiklerin ve insana zararlı olan mekânsal dilin aşılmasında insan sağlığına vurgu yapılması insanın gündelik yaşamında daha sürdürülebilir ve çevre ile daha barışık bir edimler bütünü sağlamasına kaynaklık edebilir.

Kentsel dirençliliğin sağlanmasındaki en önemli engellerden birisi, modern mimarların düştüğü hataya tekrar düşerek, büyük ölçekli, parlak, gösterişli çözümlerin peşinden koşmanın beyhudeliğinin farkında olmamızdan kaynaklanmaktadır. Bu çözümler doğası gereği tabana yayılamamakta veya küçük ölçeklerde çıkan gündelik hayattan kaynaklanan çözümleri ön görememeleridir.

Doğum günleri, özel gün ve anmlar tüketim çılgınlığının bir oyuncuğı haline geldikçe, insanın gündelik olana gündelik rutinlerine yabancılaşmasına ve o günler gelinceye kadar aradaki günleri gerektiği kadar deneyimlememesine yol açmıştır. Aradaki günler bir nevi sınava çalışırken sorumlu olunmayan konuların bulunduğu kitapta atlanması gereken sayfalara dönüşebilmektedir. İnsanın antroposentrik özellikleri bir anlamda özel günlerin kutsanmasıyla ve aşkınsal bir algıya bürünmüş, bireysel hazlar toplumsal heyecanlara evrilmiş ve belirli günlerde toplu olarak yapılan tüketim eylemleri doğanın üzerindeki yükü daha da artırmaktadır. Malların üretilmesinden kargoyla ulaştırılmasına kadar birçok ara basamağın çevreye külfeti açıkken önemsenmeyebilmekte veya kar amacıyla görmezden gelinmektedir. Örneğin seyahat yapmak kült bir tapınma, lüks bir restoranda yemek yemek ise bir nevi bir ibadet haline gelmiştir.

Bunların dışındaki günler giderek yaşanmamış addedilmeye ve anlamsızlaşmaya başlamıştır. Ancak bu etkinliklerin çevreye verdiği zararlar her zaman alınan hazın ardında saklanabildiğinden dolayı tüketim toplumu çevreye yük olmaya devam etmektedir.

3.Sonuçlar

Doğu bilgeliğinin işlendiği kitapta Siddartha adındaki baş kahramanın gerçeklik arayışında yaşadığı dönüşümler ve değişimler işlenmektedir. Kitabın orta bölümlerinde Hermann Hesse'nin yarattığı Siddartha'nın kente gelmeden önce sahip olduğu üç önemli özelliği «Düşünmek, Sabretmek ve Oruç tutabilmektir»... panik ve kaygı bize düşünmeyi unutturdu, hız ise sabretmeyi, üretmeden tüketmek ise hazmetmekten aldığımız hazzı duyarsızlaştırdı, mütevazi olmanın içini boşalttı. Bu bağlamda gündelik yaşamın ve gündelik rutinlerin anlamını yeniden keşfetmek ve gündelik hayata gereken önemi vermek, sürdürülebilir bir toplum konusunda adım atma açısından önemli görünmektedir.

Çalışma nitel yöntem bağlamında fenomenolojik bir desende gerçekleştirilmiştir. Bu bağlam değerlendirme ve yorumların öznelliği sorulara neden olabilmektedir. Ancak çalışma bu sınırlılıklar içinde değerlendirildiğinde bir ön çalışma olarak genel ilkeleri ortaya koyduğu ve yeni bir tartışma yarattığı söylenebilir. Bu bağlamda gelecek çalışmalara nicel desende ya da karma desende çalışma yöntemleri ile problemin farklı kısımlarına odaklanılması tavsiye edilmektedir.

Sanayi devrimi sonrasında yaşanan kentsel patlama ve teknik teknolojik atılımlar sonrası gündelik hayat pratiklerindeki değişimlerin çevreye olan etkileri açıktır. Çözüm olarak öngörülen birçok önerinin pratikte işlerlik kazanamamış olması da umut kırıcıdır. Bu bakımdan bireyi ölçek olarak sürdürülebilirliğin hedeflenmesi önemli görünmektedir. Çünkü bireyin alışkanlıklarındaki değişim kelebek etkisi yaratıp birçok sorunun üstesinden gelmeye yol açabilir görünmektedir. Bu bağlamda bu çözümlerin son ve nihai olmasının beklenmesi yerine kesintisiz sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında süreç içinde çıkan yeni koşullarda yeni öneri ve çözümlerin ve buna bağlı gündelik hayat pratiklerinde tabanda çözümlerin yaygınlaştırılması önemli görünmektedir.

Arayışta olmanın bir kafa karışıklığı, bir kararsızlık gibi algılanması, arayış içindeki zamanın değerini azaltmakta ve hedeflerin kutsanmasına neden olmaktadır. İnsanlar boş bir şekilde sorunsuz, problemsiz, kaygısız bir hayat sürmenin peşinde oldukça, problemlerin üstesinden gelmenin deneyimlenmesinin, sorunların çözümünde yaşanan ferahlanmanın, kaygıların aslında dirençlilik

kattığının farkına varmamaktadır. Ne yazık ki algı sistemimiz durgunluğun, sabitliğin ve değişmezliğin arayışında olduğundan, ve modern yaşamda ölüm gibi kaçınılmaz bir gerçekliği gündelik hayattan dışlamış olduğumuzdan içinde yaşanan an kaçırılmakta ve ne kadar sıkıntıyla geçirmiş olursak olalım geçmiş zamanın nostaljik bir elden kaçmış ütopya olduğu yanılısamıza kapılmamıza neden olmaktadır. Bunu aşmanın yolu birazda büyük gösterişli çözümler yerine mücadele alanını gündelik hayat pratikleri içinde, değiştirebileceğimizin sadece kendimiz olduğunun farkında olarak, işe kendi kapımızın önünü süpürmekle başlamaktan geçtiğini fark etmekle başlamaktadır.

Bunun aşılmasının yolu belki de tavandan tabana gitmek yerine, tabanda deneme yanılmalarla, bireysel küçük ölçekli kavrayış değişikliklerinin yolunu aramak ve yaşamın bütünselliğinin farkında olarak etkinin dalga dalga yayılmasını sağlamaktan geçmektedir. Başkalarının değişmesini beklemek, beyhude bir çabadır. Değişim bireyin kendini, alışkanlıklarını ve farkındalıklarını kendisinin değiştirmesi ile başlar, bireydeki bu olumlu değişimler; çevrelerinde de değişime neden olmakta ve etki-tepki uyarınca bireyin değişmesine çevresi duyarsız kalamamaktadır. Küçük değişimlere kendinden başlamak çevrenin değişmesi için ilk ve en önemli koşuldur.

Teşekkür

Bu çalışma aynı başlıkla "Türkiye Peyzajları IV. Ulusal Konferansı İklim Değişikliği ve Peyzajlar" kongresinde 18.11.2022 tarihinde sunulmuştur. Konferansa katkı koyan bütün paydaşlara teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKÇA

- ERZEN, J. 2006. Çevre Estetiği, ODTÜ Geliştirme Vakfı yayınları, pp.155, Ankara, Türkiye.
- FRUMKİN, H., 2001. Beyond toxicity: human health and the natural environment. American Journal of Preventive Medicine 20 (3), 234-240
- Jacobs, J. 2016. The Death and Life of Great American Cities Kindle Edition, Vintage Digital, 462 pp. USA
- KAPLAN, R., KAPLAN S. 1989. The experience of Nature: a psychological Perspective. ABD Ann Arbor Michigan: Ulrich's Bookstore
- KAPLAN, R., KAPLAN S. and RYAN R.L. 1998. With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature. Washington ABD: Island Press, ISBN: 978-1559635943
- KAVAS, K.R. 2009. Environmental Aesthetics of the Rural Architectural Tradition in the Mediterranean Highlander Settlement: The Case Study of Ürünlü. Doktora Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı.
- LOTHIAN, A. 2017. The Science of Scenery, How we see scenic beauty, What it is, Why we love it and How to measure and map it, printed by CreateSpace, pp.480, USA. ORANS
- LYNCH, K. 1960. The Image of the City, The MIT Press, ISBN : 0262620014, 208 pp. USA.

ORIAN, G. H. and HEERWAGEN, J. H. 1992. . Evolved responses to landscapes, In J. H. Barkow, L. Cosmides, & J. Tooby (Eds.), *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture* (pp. 555-579). New York: Oxford University Press

ORIAN, G. H. 1980. *Habitat Selection: General Theory and Applications to Human Behavior*. In: J. S. Lockard (editör), *The Evolution of Human Social Behavior*, Elsevier, New York.

ORIAN, G. H. 1986. *An Ecological and Evolutionary Approach to Landscape Aesthetics*, In: E. C. Penning-Rowswill and D. Lowenthal (Editors), *Landscape Meanings and Values*, Allen and Unwin press, pp.3-25, London, England.

PORTEUS, J. D. 1996. *Environmental Aesthetics, ideas, politics and planning*, routledge, pp.290, England.

RELF, D., 1992. *Human issues in horticulture*. HortTechnology 2 (2), 159–171.

SAITO, Y. 2010. *Everyday Aesthetics*, Oxford University Press ISBN: 0199575673, 288pp. USA

TAŞDELEN, D. 2012. “Estetik ve Sanat Felsefesinde Temel Konular”. *Estetik ve Sanat Felsefesi*. Editör: İnam, A. Eskiřehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

TODOROVA A., ASAKAWA S., AIKOH T. 2004. *Preferences for and attitudes towards street flowers and trees in Sapporo, Japan*, *Landscape and Urban Planning* 69: 403–416

TUNALI, İ. 1989. *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi. ISBN:978-975-14-0111-3.

ULRICH, R.S., 1984. *View through a window may influence recovery from surgery*, *Science* 224 p.420-422

ULRICH, R.S., PARSONS, R., 1992. *Influences of passive experiences with plants on individual well-being and health. The role of horticulture in human well-being and social development. A national symposium (proceedings)*. Timber Press, Portland, OR, pp. 93–105.

WILSON, E. O. 1984. *Biophilia*, Harvard University Press, pp. 157, USA.

WILSON, E. O. 1993. *Biophilia and Conservation Ethic*, In: S R. Kellert and E. O. Wilson (Editors), *Biophilia Hypothesis*, Island Press, pp. 31-41, USA.

ZALESKIENE and VILENISKA 2014. *Landscape Aesthetics Theories in Modeling the Image of the Rurban Landscape*, *Journal Of Sustainable Architecture And Civil Engineering*, No:2 (7): 10-21.